

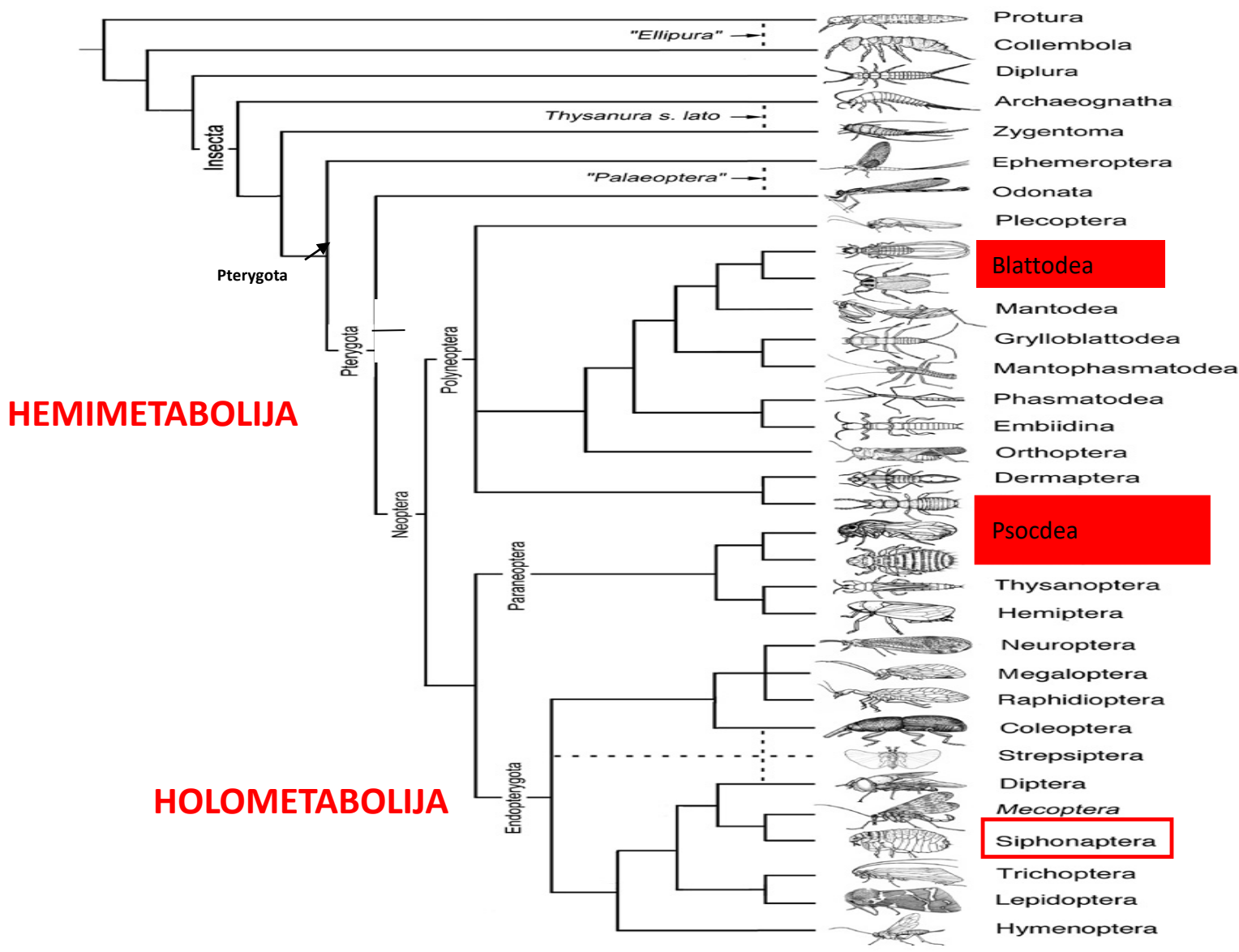
ZDRAVSTVENA I VETERINARSKA ENTOMOLOGIJA

Siphonaptera

Doc. dr. sc. Marija Ivković
marija.ivkovic@biol.pmf.hr

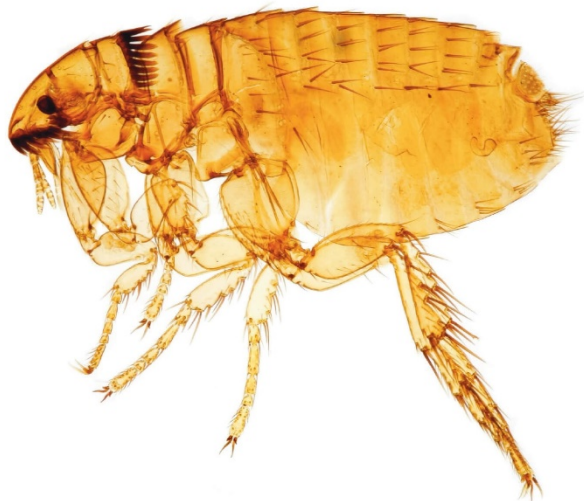
Medicinski značajni Arthropoda - Insecta

SIPHONAPTERA

Red Siphonaptera - Buhe

- Beskrilne i lateralno spljošteni kukci, jako hitinizirani, zadnje noge povećane i prilagođene za skakanje, holometabolni, monofiletski, morfološki unikatni kukci
- ~ 2500 vrsta - 94 % vrsta su ektoparaziti sisavaca (nekoliko vrsta na ljudima), 6 % ektoparaziti ptica
- Mužjaci buha imaju jedne od najkompleksnijih genitalija među životinjama

Family Pulicidae:

Cediopsylla simplex (rabbit flea)
Ctenocephalides canis (dog flea)
Ctenocephalides felis (cat flea)
Echidnophaga gallinacea (sticktight flea)
Echidnophaga larina
Echidnophaga myrmecobii
Euhoplosyllus glacialis
Hoplosyllus anomalus
Pulex irritans (human flea)
Pulex simulans
Spilopsyllus cuniculi (European rabbit flea)
Xenopsylla astia
Xenopsylla bantorum
Xenopsylla brasiliensis
Xenopsylla cheopis (Oriental rat flea)

Family Tungidae:

Tunga monositus
Tunga penetrans (chigoe)
Tunga trimamillata

Family Pygiopsyllidae:

Uropsylla tasmanica

Family Ctenophthalmidae:

Stenoponia tripectinata

Family Vermipsyllidae:

Dorcadia ioffi
Vermipsylla alakurt (alakurt flea)

Family Leptopsyllidae:

Leptopsylla segnis (European mouse flea)

Family Ischnopsyllidae:

Myodopsylla insignis

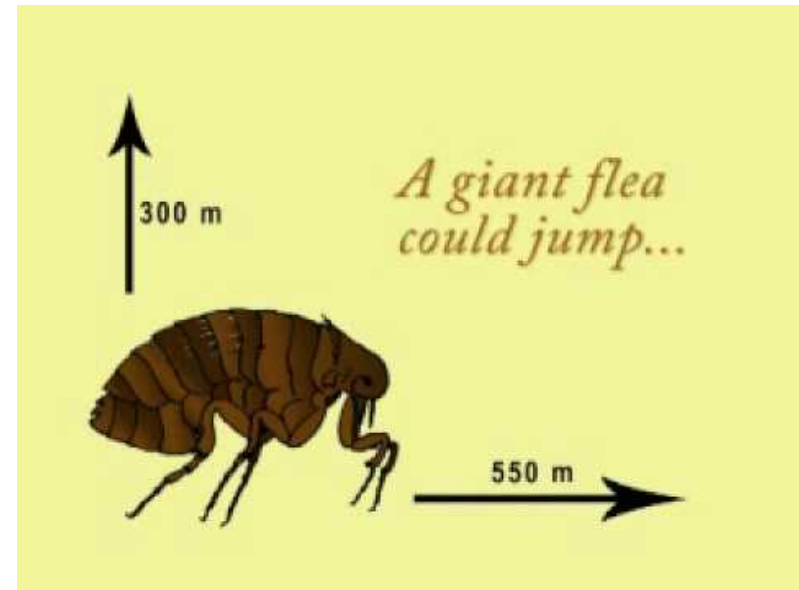
Family Ceratophyllidae:

Ceratophyllus gallinae (European chicken flea [hen flea in Britain])
Ceratophyllus niger (western chicken flea)
Nosopsyllus fasciatus (northern rat flea)
Orchopeas howardi (squirrel flea)
Oropsylla montana

Modified from Lewis (1993a) and Zhu et al. (2015).

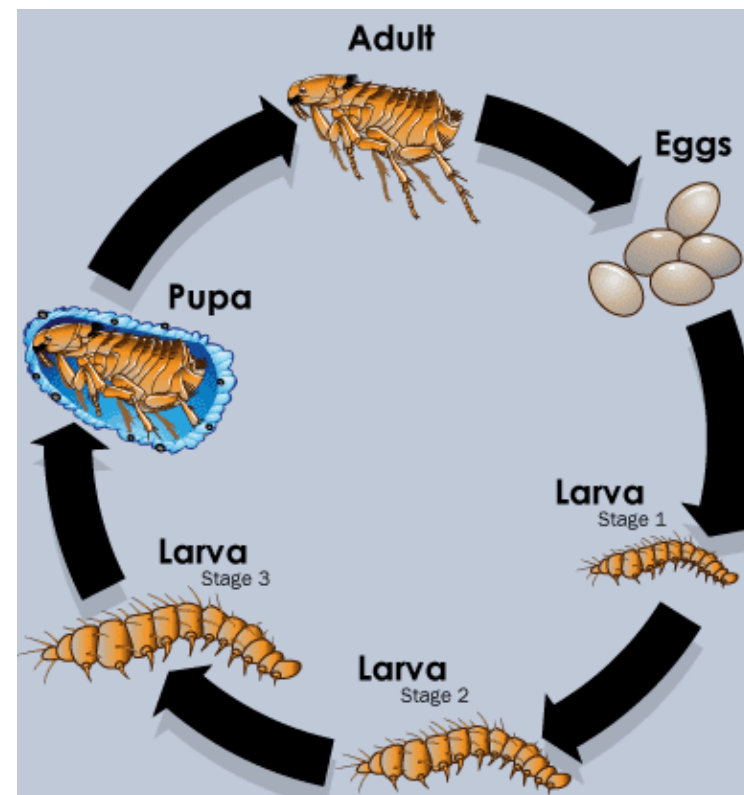
Red Siphonaptera - Buhe

- Mnogo vrsta ima „češalj“ ili ctenidae (obrazni i pronotalni češalj)– skleratizirane četine
- Organ sensilium – za detekciju domadara...
- Zadnje noge su uvećane i prilagođene skakanju – mišići koji potječu od mišića za let (subalarni i bazilarni mišići) – skok vezan za protein RESILIN

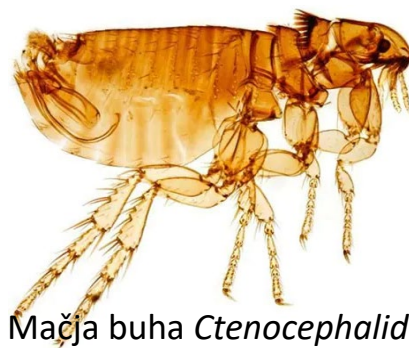

Red Siphonaptera - Buhe

- Ličinke se nalaze u „gnijezdu” domadara ili na zemlji, u prašini, ali obavezno u mraku (ŽIVOTNI CIKLUS SE NE ODVIJA CIJELI NA DOMADARU)
- Za emergenciju odrasle jedinice treba stimulans (mehanička kompresija, vibracije), bez toga kukuljica može trajati i do 12 mjeseci
- Odrasli preživljavaju i do 6 mjeseci bez hranjenja
- Buhe znatno manje vezane za specifičnog domadara od uši

Ljudska buha *Pulex irritans*

Mačja buha *Ctenocephalides felis*

Štakorska buha *Xenopsylla cheopsis*

Red Siphonaptera - Buhe

- Međudomadar za nekoliko vrsta trakavica i važan vektor bakterija koje uzrokuju bolesti kao murini (endemski) tifus i kugu
- Ponašanje domadara vrlo važno za životni ciklus i stoga životni ciklus sinkroniziran s životnim ciklusom domadara (često preko hormona domadara)
- Ugrizi većine vrsta su crveno-ljubičasti i lagano nateknuti te svrbe nekoliko dana, osjetljivost na slinu buhe može dovesti do intenzivne papularne urtikarije
- Feces i ostaci buha znani alergeni, osobito kod astmatičara
- **Autogenija** nije prisutna kod buha (polaganje fertilnih jaja bez hranjenja krvlju), krvni obrok obavezan za razvitak jaja - **Anautogenija**

Red Siphonaptera - Buhe

- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*)
  - Primarni vektor prijenosa bakterije *Yersinia pestis* (uzročnik kuge) i bakterije *Rickettsia typhi* (uzročnik murini (endemskog) tifusa)
  - Primarni domadar je štakor, ali buha će se hraniti i mačkama, ljudima, psima, čak i peradi
  - Rasprostranjenost u cijelom svijetu, ali najčešća u toplijoj klimi

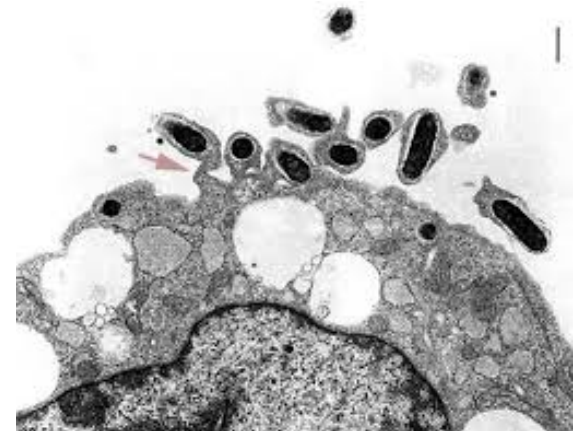
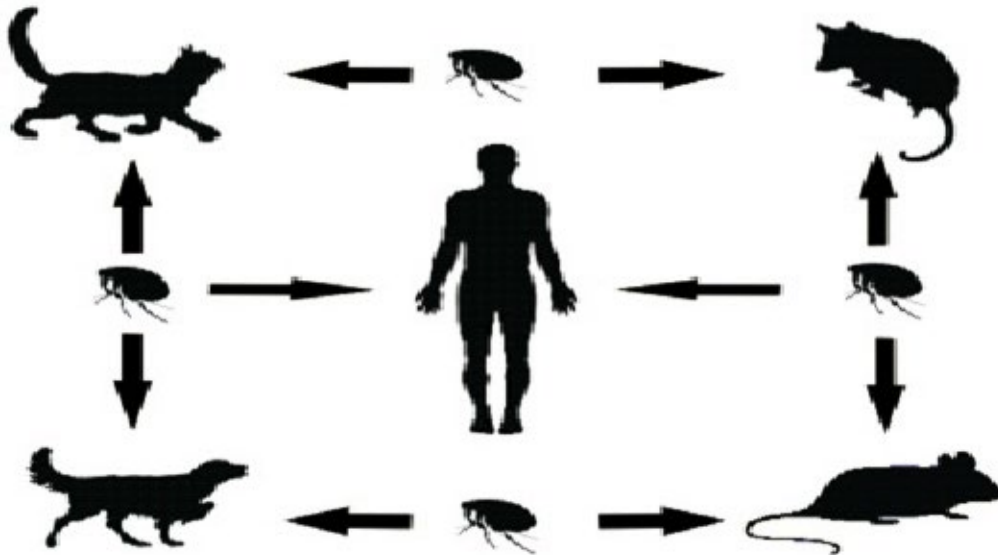

Štakorska buha *Xenopsylla cheopsis*

Red Siphonaptera - Buhe

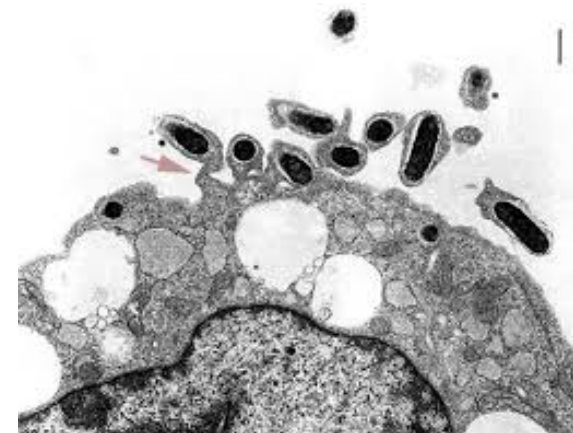
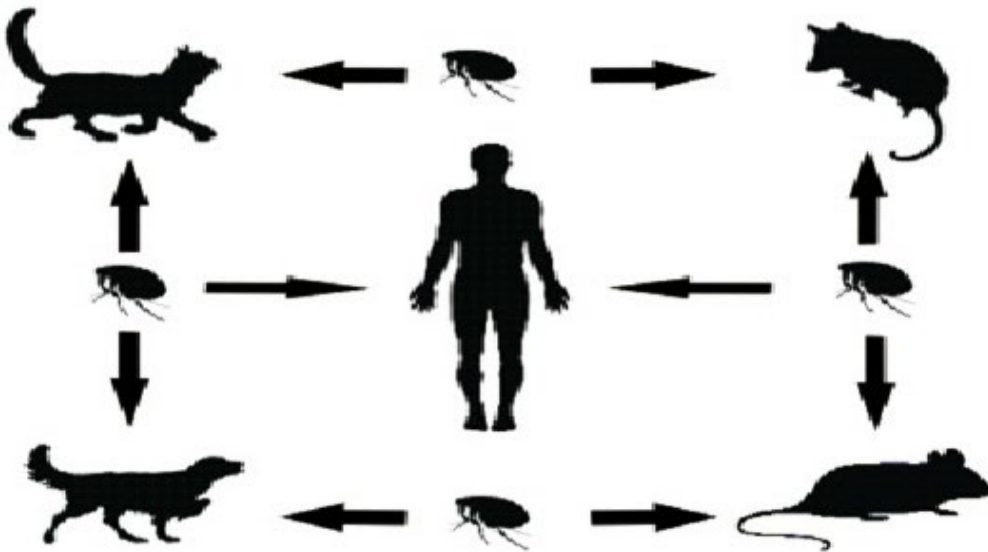
- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Murini (endemični) tifus (štakorski pjegavac, Malajski gradski tifus)
  - Uzrokuje intracelularna bakterija *Rickettsia typhi* (može je prenositi i mačja buha (*Ctenocephalides felis*) i ljudska buha (*Pulex irritans*))
  - Do infekcije dolazi utrljavanjem (kod češanja kože) fecesa buhe u samu kožu (kao i kod *R. prowazekii*)
  - Sojevi u S. i J. Americi slabije virulentni (2 % smrtnost), dok pojedini sojevi u Starom svijetu vrlo virulentni (70 % smrtnost)

Red Siphonaptera - Buhe

- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Murini (endemični) tifus (štakorski pjegavac, Malajski gradski tifus)
  - Simptomi vrlo slični epidemijskom tifusu (vrućica, glavobolja, bolni mišići), samo nešto blaži i s manje izraženim osipom (smrtnost na nivou svijeta do 5 %)
  - Česti u tropskoj i suptropskoj regiji (često krivo dijagnosticirani)
  - Zoonoza s štakorom kao primarnim rezervoarem bakterije (mačke i oposumi u nekim predjelima), ali i štakorska buha može biti rezervoar (bakterija ne ubija buhu)

Red Siphonaptera - Buhe

- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Kuga (Crna smrt, pestis) – „la peste”
  - Uzrokuje bakterija *Yersinia pestis*
  - Umnožavanje bakterije u probavilu buhe dovodi do blokiranja probavila i do „povraćanja” buhe tijekom hranjenja
  - Gladne buha agresivno grizu i blokiranje probavila može dovesti do smrti buhe
  - Najvažniji vektor štakorska buha, ali i buha *Diamanus montanus* može prenositi u šumskim ekosustavima

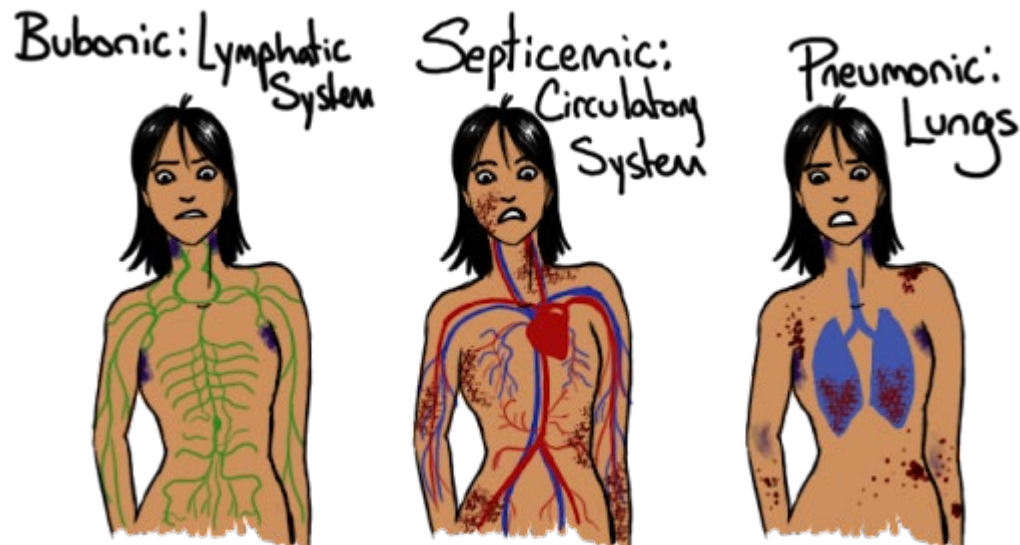
Red Siphonaptera - Buhe

- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Kuga (Crna smrt)
  - Uzrokuje bakterija *Yersinia pestis* – gram negativna kokobacilna bakterija
  - Prijenos i putem ljudske buhe (*Pulex irritans* !!!!) – posljednja epidemija kuge na Madagaskaru 2017.-2018. (> 2500 ljudi, 9 % smrtnost)
  - Zoonoza (Više od 200 domadara) i prenosi više od 100 vrsta buha

Red Siphonaptera - Buhe

- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Kuga (Crna smrt)
  - Izolirao ju je A. Yersin 1894., porijeklo kuge iz Centralne Azije s glodavca gerbila
  - U urbanim područjima u glodavaca poput crnog i smeđeg štakora
  - Tri forme kuge s distinktnim patologijama: bubonska, septikemična i pneumonična

Red Siphonaptera - Buhe

- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Kuga (Crna smrt) – **Bubonska kuga**
  - Nakon ugriza buhe bakterija zarazi makrofage gdje se umnoži i prenosi se do najbližih limfnih čvorova, dolazi do lize makrofaga i otpuštanja bakterija u limfni čvor, gdje se umnožavaju ekstracelularno i otpuštaju različite proteine i toksine koji uzrokuju upalu i naticanje čvorova (lat. „bubo” = naticanje) i interferiraju s imunskim odgovorom tijela

Red Siphonaptera - Buhe

- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Kuga (Crna smrt) – **Bubonska kuga**
  - Inkubacija traje 2 do 6 dana, simptomi uključuju otečene limfne čvorove (bubone), vrućicu (do 41 °C), treskavica, glavobolja
  - Često nastaju lokalne hemoragije i nekroze
  - Više od 60 % neliječenih ljudi umre
  - Ako se ne liječi širokim spektrom antibiotika bakterija prelazi iz limfnih čvorova u krv gdje bolest ide prema septikemičnoj kugi

Red Siphonaptera - Buhe

- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Kuga (Crna smrt) – Septikemična kuga
  - Bakterija uđe u krv (sekundarno) ili zaobiđe limfne čvorove (primarni) i proširi se cijelim tijelom kroz krvožilni sustav
  - Inkubacija 2 do 5 dana – ugriz buhe ili **jedenjem zaraženog mesa**
  - Toksini koje bakterije ispuštaju dovode do hemoragije, stvaranja krvnih ugrušaka što dovodi do tamne boje tkiva ispod kože (od tuda naziv „crna smrt“)
  - Nastaje kao komplikacija bubonske kuge ili kao primarna bolest
  - Bez brzog liječenja 50 do 75 % je smrtnost (često unutar 24 h)
  - Bakterija se može preseliti na pluća pa nastupa pneumonična kuga

Red Siphonaptera - Buhe

- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Kuga (Crna smrt) – **Pneumonična kuga**
  - Inkubacija 1-4 dana, simptomi visoka temperatura, treskavica, brzi srčani otkucaji i često jaka glavobolja i jaka upala pluća
  - Inhalacija aerosolnih čestica bakterija koje se izbacuju kašljanjem zaraženih pacijenata (ili domaćih mačaka – rijetko) ili širenjem septikemične kuge na pluća
  - Najteži oblik kuge, ako se ne liječi smrtnost 95 % i unutar nekoliko dana (1-3)

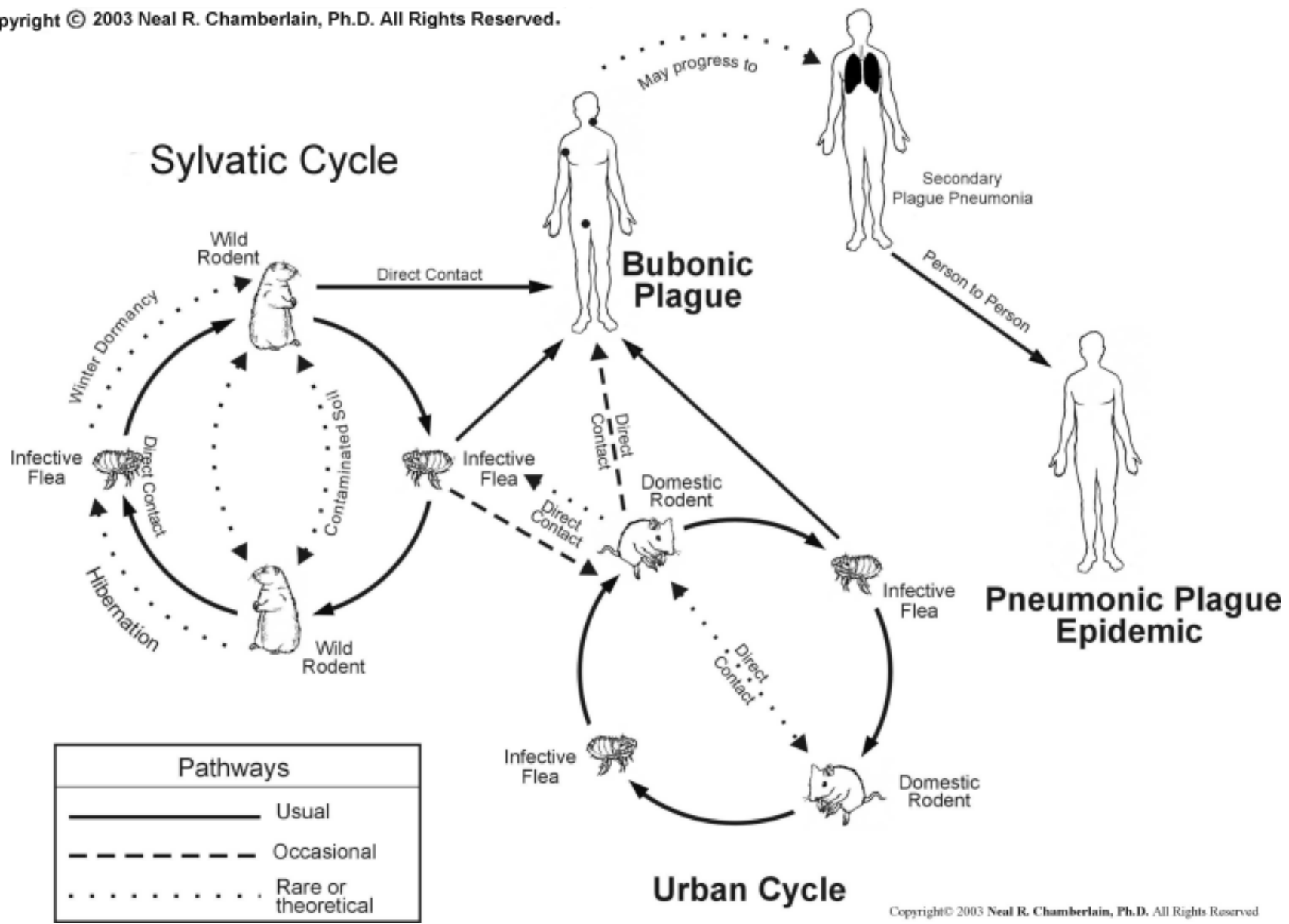
Red Siphonaptera - Buhe

- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Kuga (Crna smrt) – Pneumonična kuga

Red Siphonaptera - Buhe

Copyright © 2003 Neal R. Chamberlain, Ph.D. All Rights Reserved.

Copyright© 2003 Neal R. Chamberlain, Ph.D. All Rights Reserved

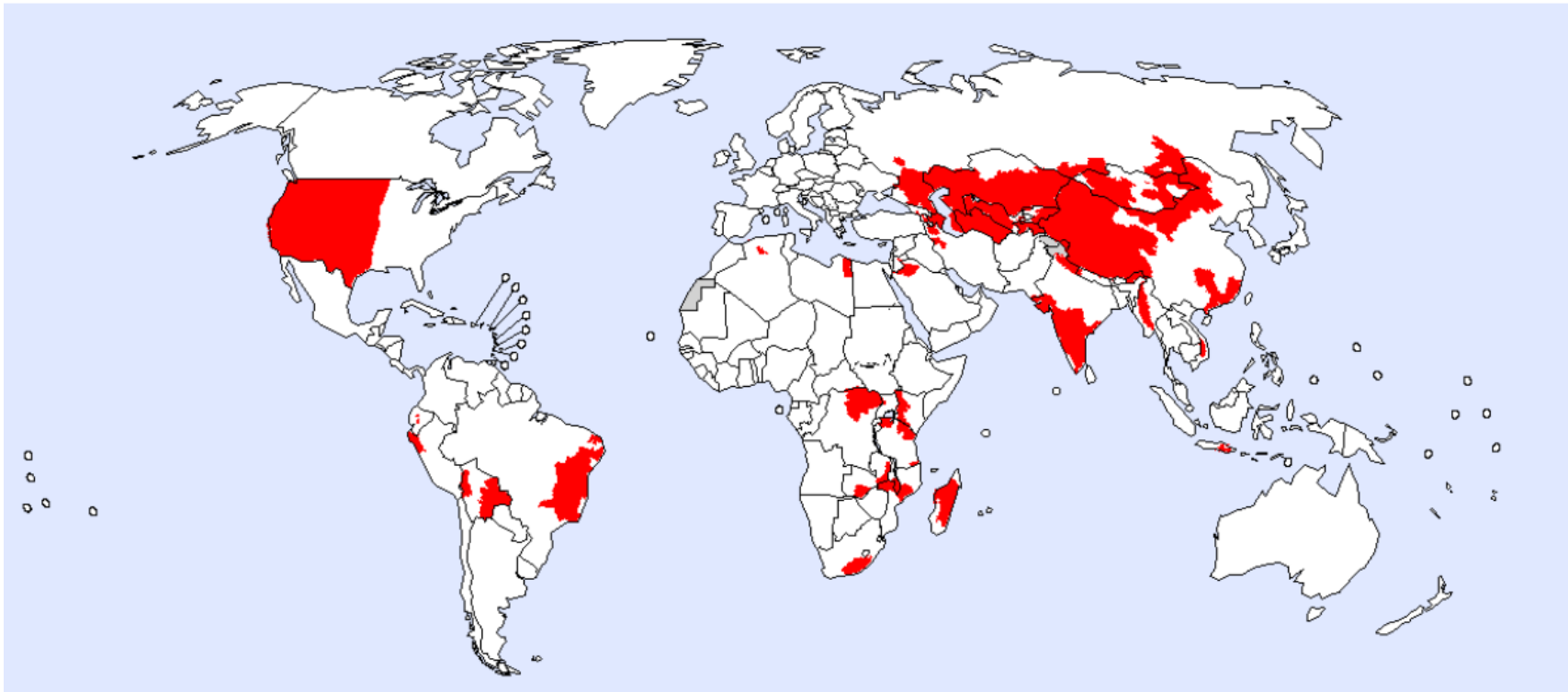
Red Siphonaptera - Buhe

- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Kuga (Crna smrt)
  - Liječenje je najmanje 10 dana intravenozno s antibioticima širokog spektra (streptomycin, doksiciklin), što prije se započne s liječenjem veće šanse za da će pacijent preživjeti
  - Postoji cjepivo, ali previše loših nuspojava i ne djeluje na pneumonična formu
  - Profilaktički antibiotici se daju ljudima koji su u doticaju s bolesnima

Red Siphonaptera - Buhe

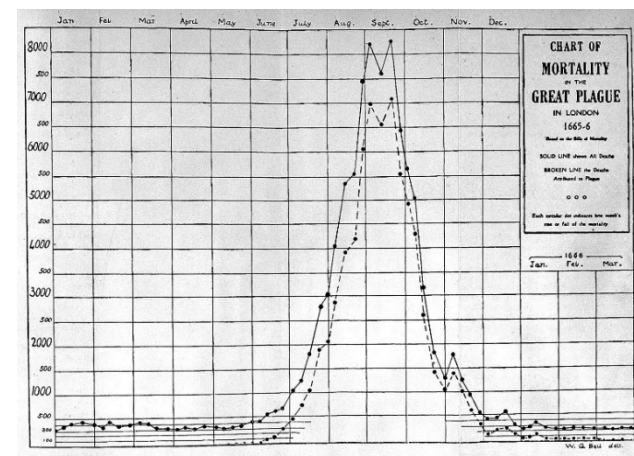
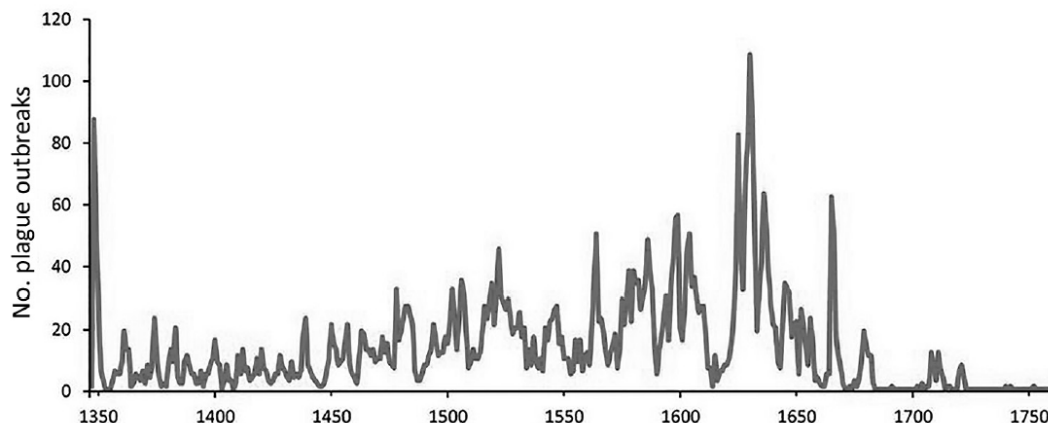
- Štakorska buha (*Xenopsylla cheopsis*) - Kuga (Crna smrt)
  - Pojedine osobe su prirodno imune na bakteriju *Yersinia pestis* i preživjeli najčešće stvaraju sterilni imunitet
  - Uz korištenje antibiotika smrtnost je i dalje velika (~11 %)

 Areas* with potential plague natural foci based on historical data and current information

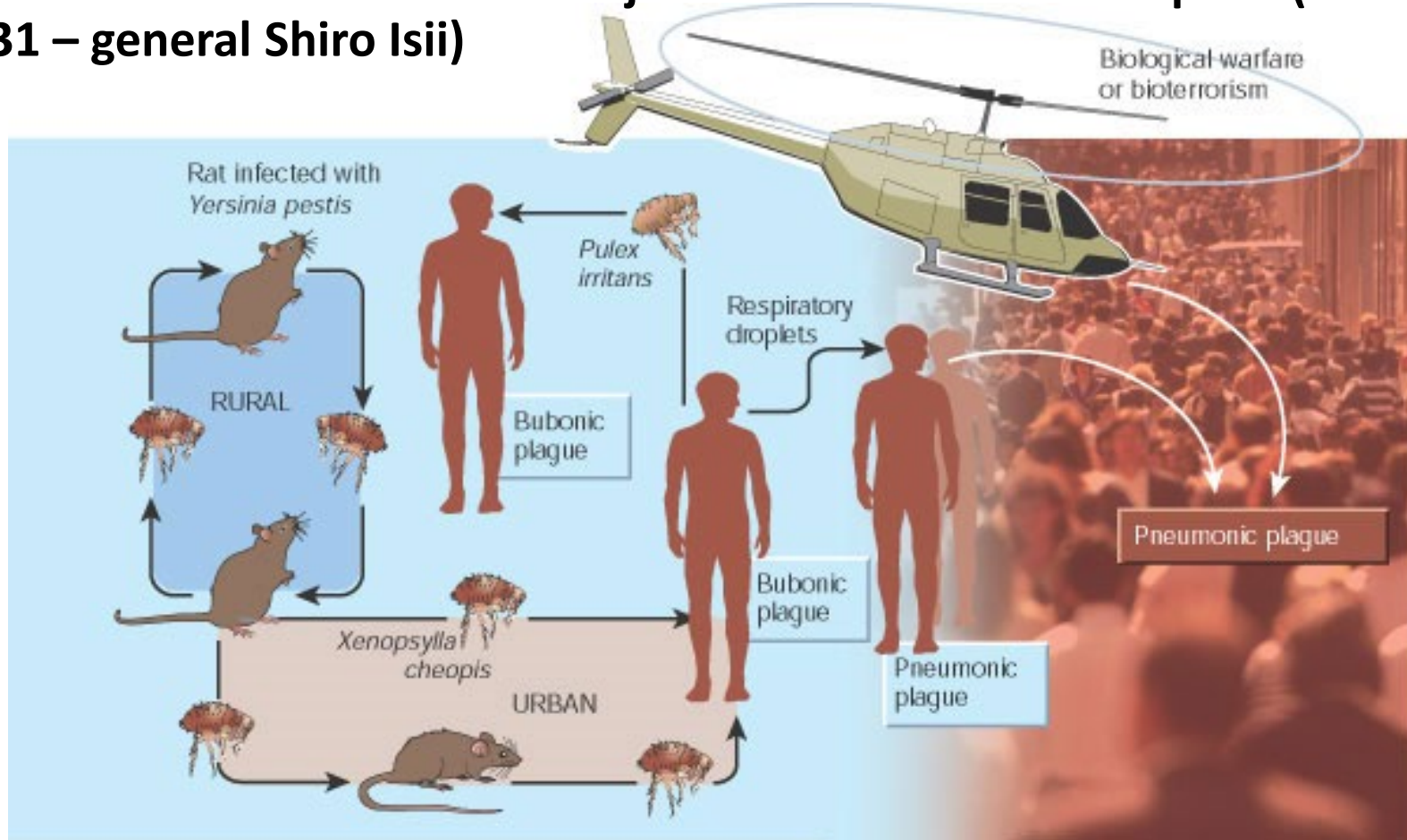
Red Siphonaptera - Buhe

- **Kuga (Crna smrt) – 6 velikih epidemija**
  - **Justinijanska Kuga (6. i 7. st. AD) – počela u Sj. Africi 541. godine i proširila se cijelim Mediteranom – ubila između 25 i 40 milijuna ljudi**
  - **1347.-1353. – ušla u Europu preko talijanskih trgovaca (zbog neznanja došlo do progona Židova) – ubila oko 50 milijuna ljudi u Europi, pola tadašnje populacije**
  - **1629. – U Italiji započela u gradu Mantua i raširilo se Italijom – bolje sprječavali epidemiju – ubila oko 280 000 ljudi**
  - **1665.-1666. – Velika kuga Londona – ubila do 100 000 ljudi**
  - **1720.-1722. – Velika kuga Marseille – ubila oko 100 000 ljudi**
  - **1855. – Treća pandemija kuge ili moderna kuga – započela u Kineskoj provinciji Yunnan – od 1896 do 1948 ta pandemija je samo u Indiji ubila oko 12 milijuna ljudi**
- **Kuga je ubila više ljudi nego svi ratovi zajedno**

Red Siphonaptera - Buhe

- Kuga (Crna smrt)
- Klasifikacija kategorije A bioterorizma (od strane CDC Centar for Disease Control)
- „Flea bombs” korištene u II. Svjetskom ratu od strane Japana (Jedinica 731 – general Shiro Isii)

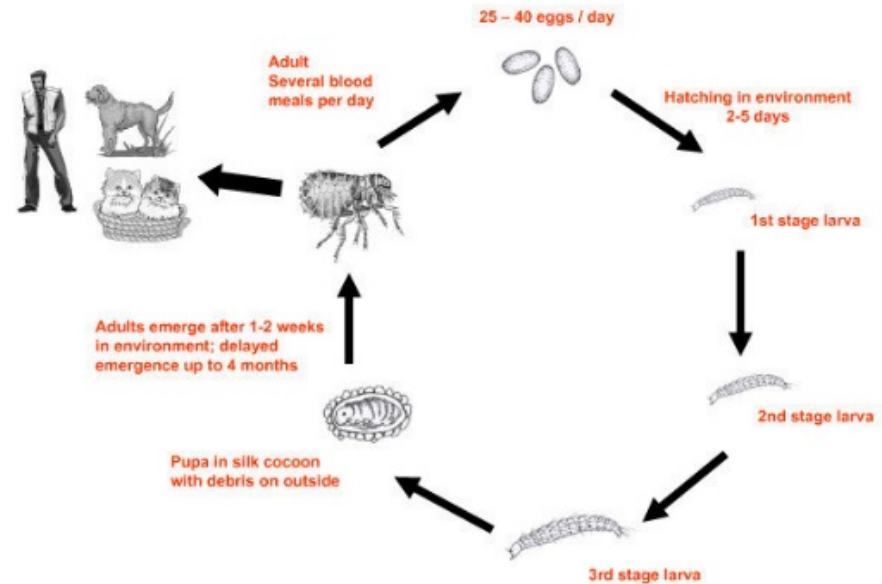

Red Siphonaptera - Buhe

- Mačja buha (*Ctenocephalides felis*)
- Najčešća buha na ljudima i mnogim drugim životinjama (koze, janjad, telad,... - može izazvat anemiju, čak i smrt)
- Hranit će se na ljudima (osobito ženama), ali plodnija je ako se hrani na mačkama
- Međudomadar je za neke trakavice i murini (endemični tifus)

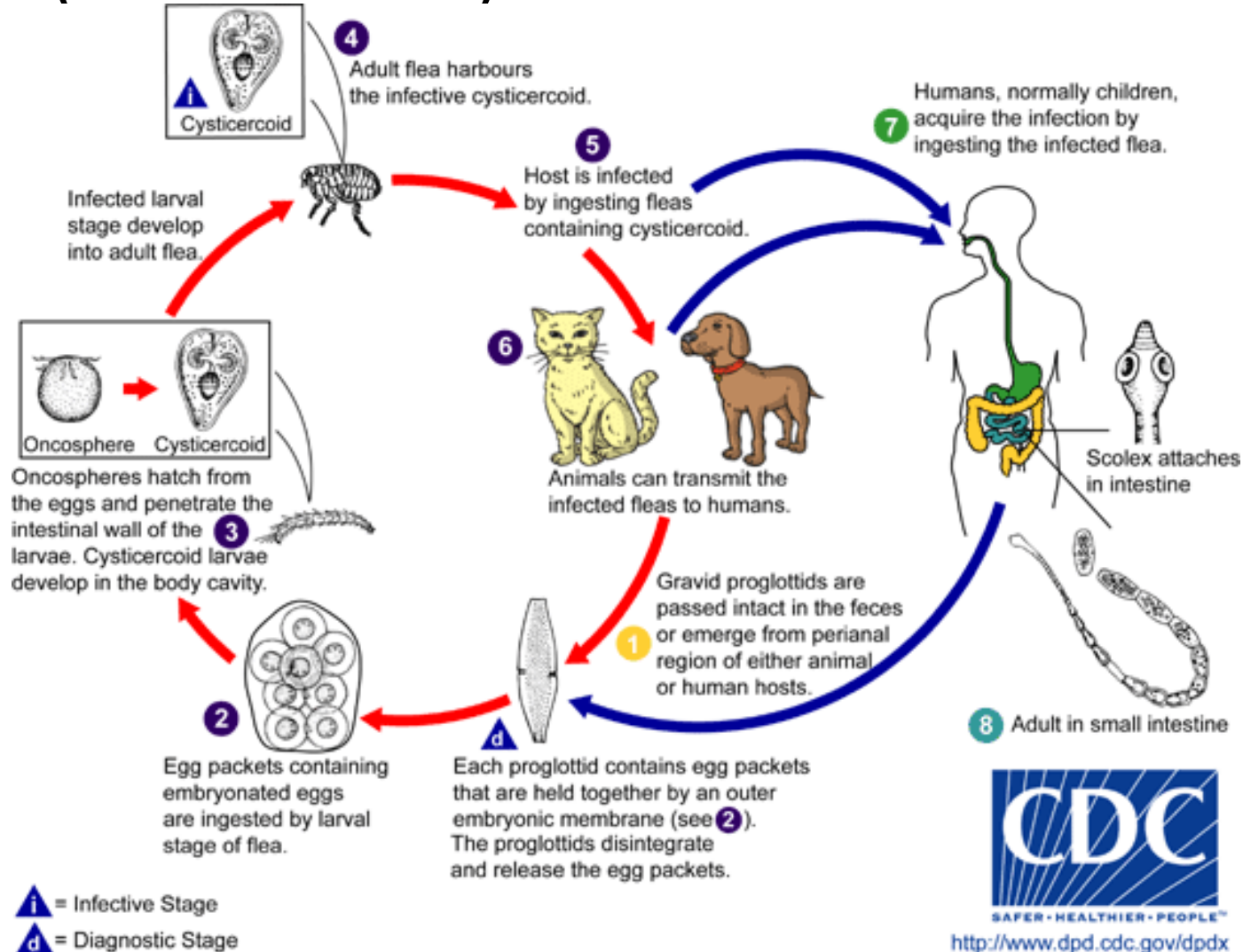

Mačja buha *Ctenocephalides felis*

Red Siphonaptera - Buhe

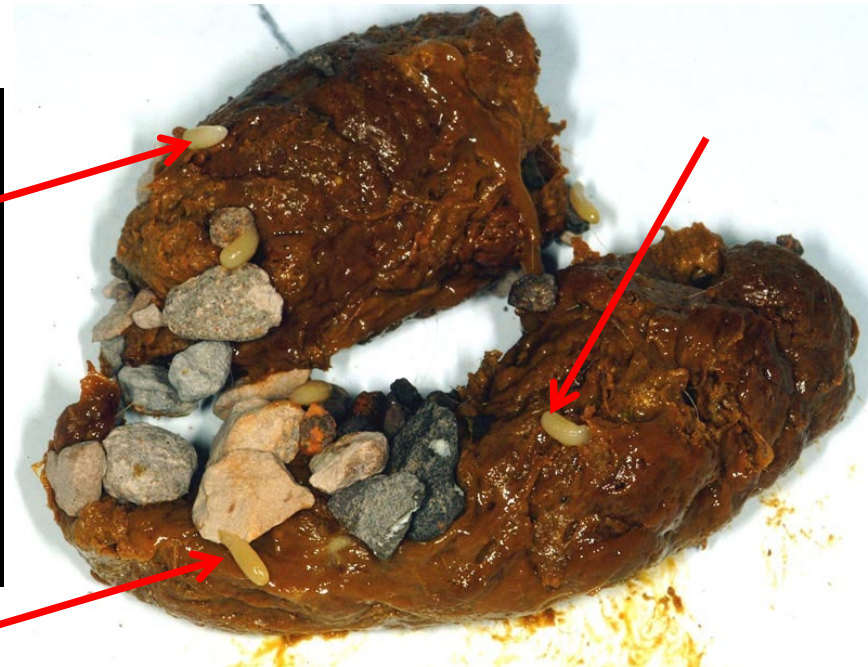
- Mačja buha (*Ctenocephalides felis*) – međudomadar trakavice *Dipylidium caninum* (Dvokraka trakavica)

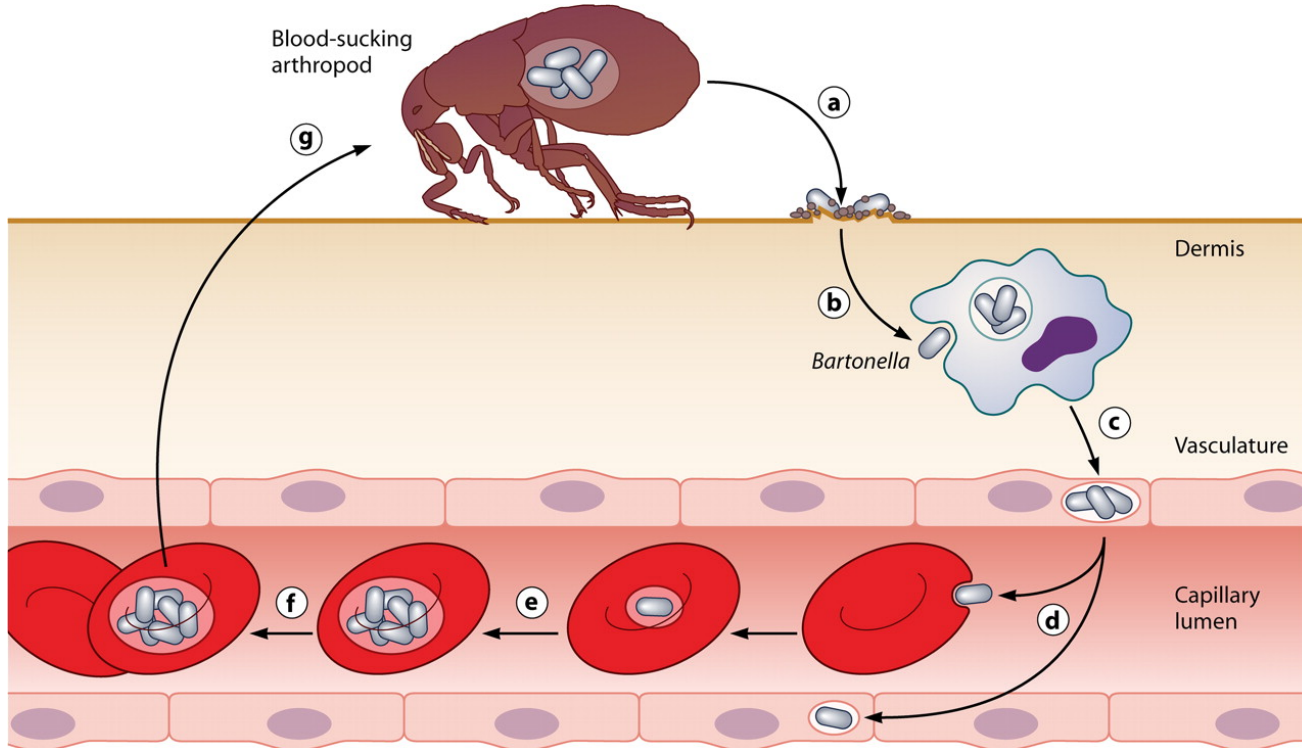
Red Siphonaptera - Buhe

- Mačja buha (*Ctenocephalides felis*) – međudomadar trakavice *Dipylidium caninum* (Dvokraka trakavica) – 10 do 50 cm
- Do zaraze kod ljudi dolazi rijetko, zaraze su često asimptomatske, ali mogu izazvat proljev i iritabilnost osobito kod djece
- Trakavica živi do 1 godine, liječenje antihelmintskim lijekovima (prazikvantel i niklozamid – koriste se i kod životinja)

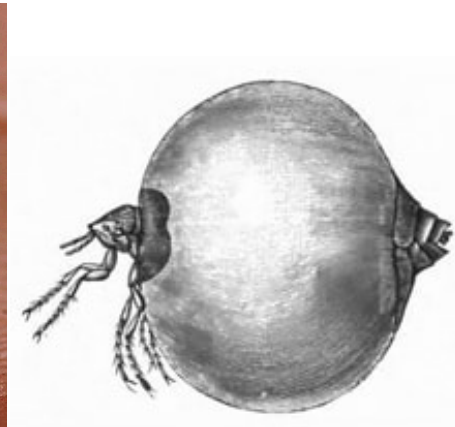
Red Siphonaptera - Buhe

- Mačja buha (*Ctenocephalides felis*) – Bolest mačjeg ogreba
  - Uzročnik bakterija *Bartonella henselae*
  - Naticanje limfnih čvorova, umor, vrućica, hepatitis, endokarditis (uništenje srčanog zaliska)

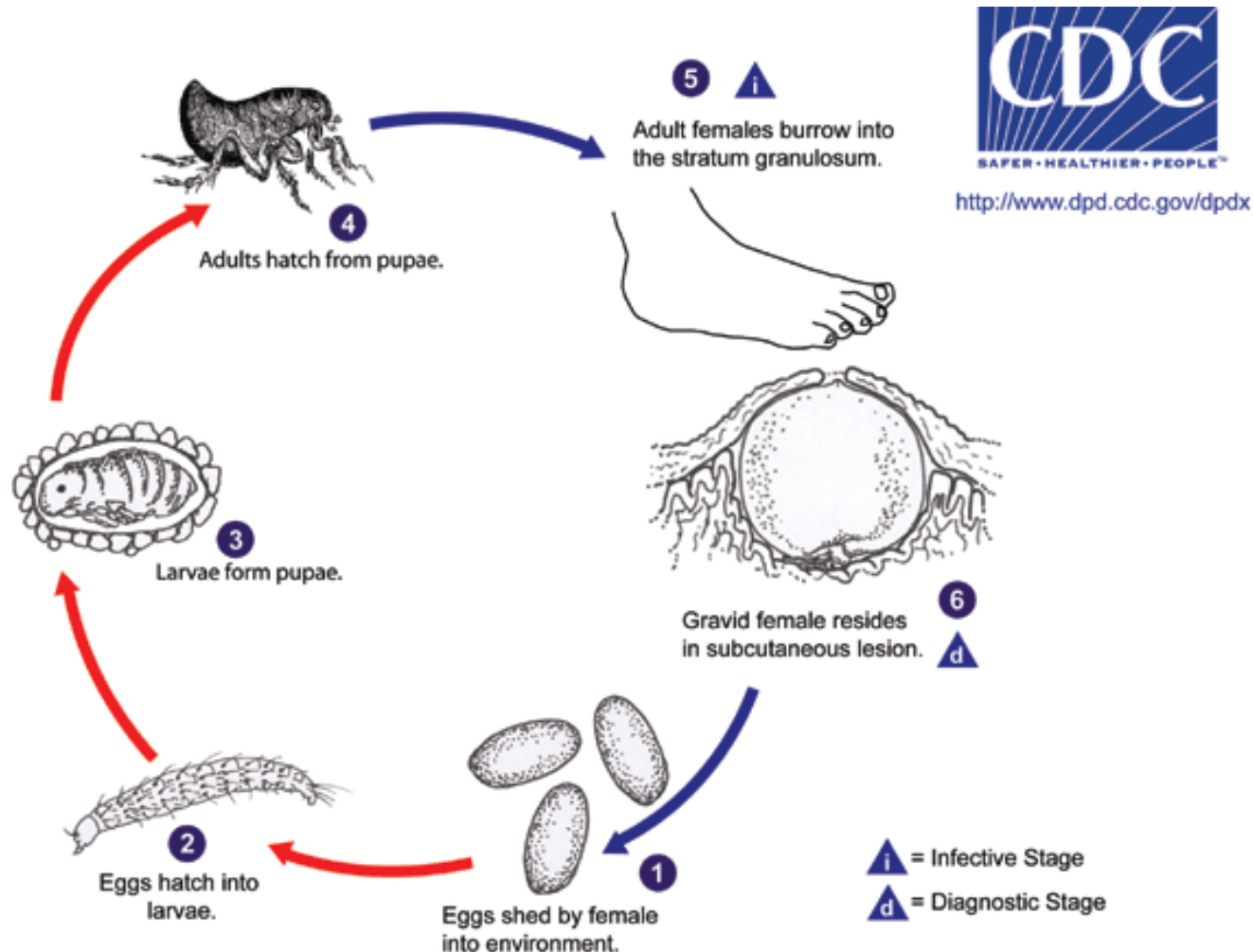
Red Siphonaptera - Buhe

- Pješćana buha (*Tunga penetrans*) (chigoe buha ili jigger) – „bicho de pie”
- Uzrokuje tungijazu – upalna bolest kože uzrokovana infekcijom ženskim ektoparazitskim *Tunga penetrans*
- Najmanja buha na svijetu (1 mm)
- Neosomija – kod rodova *Tunga* i *Neotunga*, ženke se ukopavaju u tkivo domadara i povećaju se do 100 puta

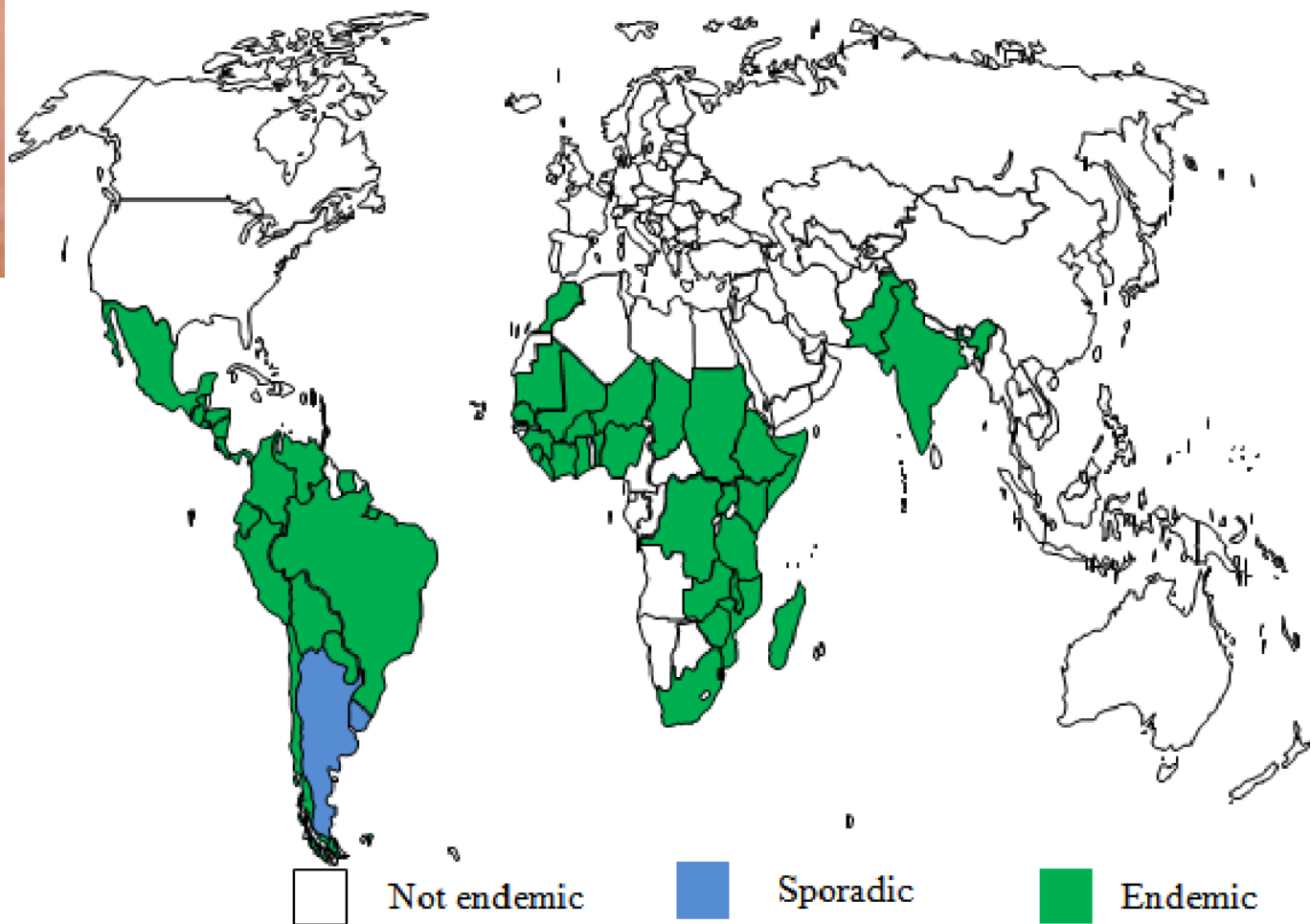
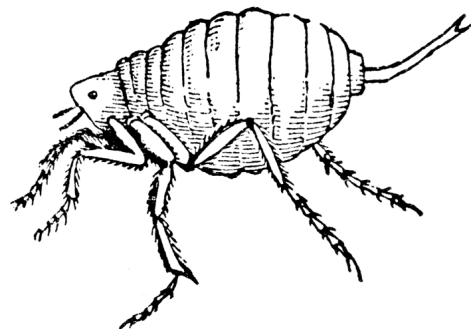
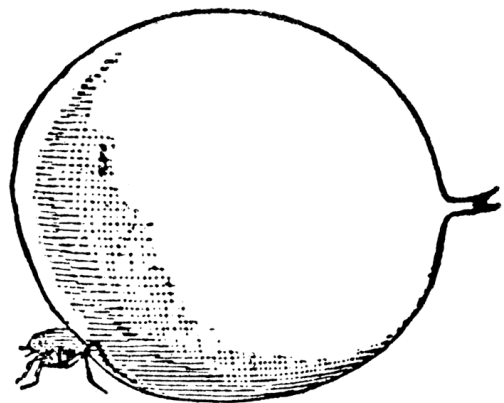
Red Siphonaptera - Buhe

- Pješčana buha (*Tunga penetrans*) (chigoe buha ili jigger) – „bicho de pie”

Red Siphonaptera - Buhe

- Pješčana buha (*Tunga penetrans*) (chigoe buha ili jigger) – „bicho de pie”

Red Siphonaptera - Buhe

- Pješčana buha (*Tunga penetrans*) (chigoe buha ili jigger) – „bicho de pie”
  - Samo na tropskih i suptropskim plažama ili pješčanim područjima
  - U nekim područjima 20 do 50 % infekcija
  - Infekcija prisutna kod mnogih divljih životinja
  - Ukopane ženke uzrokuju upale i često sekundarne infekcije poput tetanusa, gangrenu i na kraju umiru *in situ*
  - Mogu biti odstranjene kirurški
  - Ne prenose druge bolesti

Red Siphonaptera - Buhe

- Ljudska buha (*Pulex irritans*)
- Vektor za mnoge patogene (uključujući *Yersinia pestis*), ali nikada nije glavni prijenosnik

500 μ m

Red Siphonaptera - Buhe

- Veterinarska važnost:
  - Zečeva buha (*Spilopsyllus cuniculi*) – prenosnik virusa *Myxoma* koji uzrokuje bolest Miksomatozu kod zečeva – u zečeva u Sj. i J. Americi uzrokuje benigne fibrome, ali u Europskim zečevima uzrokuje velike kožne lezija i opće viremije (prisutnost virusa u krvi) i na kraju smrt
  - Pokušaj kontrole populacije zečeva u Australiji

Red Siphonaptera - Buhe

- Kontrola i prevencija buha
  - Često usisavanje i čišćenje, osobito područje gdje kućni ljubimci (psi i mačke) i ljudi spavaju
  - Korištenje lokalnih insekticida za tepihe protiv ličinki i jajašaca (nije jako efikasno) – bolje ne imati tepihe
  - Tretiranje kućnih ljubimaca protiv buha (šamponi, tablete, kožne kapljice, ogrlice protiv buha,...)
  - Kontrola buha van doma izrazito teška

